

Motion till riksdagen 2025/26:3583

av **Muharrem Demirok m.fl. (C)**

Demokrati och konstitutionella frågor

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka de grundläggande fri- och rättigheterna och behovet av grundlagsändringar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att bredda Diskrimineringsombudsmannens uppdrag och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om införandet av en diskrimineringsnämnd och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att aborträtten ska grundlagsskyddas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda införandet av aktiv dödshjälp och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att införa en reglering om konstruktivt misstroendevotum i regeringsformen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en kodifierad budgetprocess och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att oppositionens roll behöver formaliseras i grundlagsform och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av tydliga krav på transparens för politiska partier i all kommunikation som härrör från dem och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet att utreda de globala plattformsföretagens påverkan på demokratin och det offentliga samtalet och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om demokratisk delaktighet och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om, och i sådana fall hur, FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning kan införlivas i svensk rätt och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera val- och valsedelssystemet och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera nämndemannasystemet och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förstärka förbudet mot utländsk partifinansiering och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av skärpt insyn i partifinansieringen och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ett lobbyregister och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtroendevalda som utsätts för hot, hat och trakasserier måste få bättre och effektivare stöd och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att förtroendevalda måste få bättre möjligheter att kombinera förtroendeuppdrag med arbete och familjeliv och tillkännager detta för riksdagsstyrelsen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förstärkta möjligheter till ansvarsutkrävande i den svenska förvaltningsmodellen och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka skyddet av enskildas personuppgifter och tillkännager detta för regeringen.

22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en förstärkt medborgarlig kontroll av hanteringen av persondata och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det måste bli möjligt att frånta medlemsstater i EU som inte lever upp till de europarättsliga kraven på demokrati, mänskliga rättigheter och antikorruption EU-medel och beslutsrätt, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett nationellt centrum för undersökande journalistik och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökat stöd till utsatta journalister och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökat stöd till medierna för att hantera säkerhetsfrågor och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stödet till trossamfunden för säkerhetsåtgärder skyndsamt behöver stärkas och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en interreligiös utbildning för religiösa ledare och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken bör framgå av regeringsformen och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge svenskt teckenspråk status som minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att erkänna älvdalskan som minoritets- eller landsdelsspråk och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

En hållbar demokrati med människan i centrum

För Centerpartiet utgår samhällsbygget från den enskilda människan. Det individen inte klarar av ensam löser man gemensamt i familjen, byalaget, arbetslaget eller andra grupper av människor. På samma sätt fungerar det politiska beslutsfattandet; beslut som

måste fattas på högre nivå än i kommunen hanteras på närmast möjliga högre nivå i det demokratiska systemet.

Alla människors lika värde är grunden för Centerpartiets politik och det är därför självklart för oss att statens främsta uppgift är att garantera alla människors grundläggande fri- och rättigheter. Av 1 kap. 2 § regeringsformen framgår också att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Samtidigt är det nödvändigt att framhålla att frihet i Centerpartiets mening inte är förunnat de få och de privilegierade. Alla människor, oavsett bakgrund, hudfärg, ålder, kön eller härkomst, ska ges möjlighet att genomföra sina livsresor och uppleva frihet på sina egna villkor. Därför är det viktigt att lyssna när vi uppmärksammas på att många av våra medmänniskors frihet och värdighet begränsas av rasism, antisemitism, antiziganism, islamofobi, homofobi och diskriminering.

Ett stärkt skydd för våra fri- och rättigheter

På grund av såväl statens våldsmonopol som dess stora inflytande på människors liv genom både lagstiftning och välfärd måste makten också vara föremål för noggrann kontroll och tillsyn. I detta sammanhang är de konstitutionella fri- och rättigheterna medborgarnas viktigaste verktyg: en stark rättighetslagstiftning sprungen ur ett tydligt samhällskontrakt med utkrävbara rättigheter där såväl politiska som juridiska beslut kan överprövas. Så ser ett starkt försvar för medborgerliga och mänskliga fri- och rättigheter ut. För oss är de grundlagsskyddade fri- och rättigheterna självklara och måste garanteras. Opinionsfriheterna, såsom bl.a. yttrande-, tryck- och meddelarfriheterna, är också centrala i vår demokratiska rättsstat eftersom de säkerställer att makten kan granskas på ett oberoende sätt och att granskningen blir offentlig och tillgänglig för allmänheten.

Äganderätten

Den grundlagsskyddade privata äganderätten är av fundamental betydelse för vår demokrati och ekonomi. Det som ägs privat blir typiskt sett bättre förvaltat än det som ägs av det allmänna. Äganderätten är också en förutsättning för ekonomisk utveckling och marknadsekonomi, och för en långsiktig och hållbar utveckling. Den är av synnerlig betydelse för de gröna näringarna, som i sin tur är centrala för svensk ekonomi. Den inhemska produktionen av såväl mat som skogsråvaror behöver öka för att minska den nationella sårbarheten i kristider, något som blev tydligt under pandemin. För att en sådan utveckling ska kunna bedrivas på ett hållbart sätt är egendomsskyddet avgörande.

I 2 kap. RF finns utförliga regleringar till skydd för hur en rad fri- och rättigheter får inskränkas, och av vilka skäl. Utöver dessa uppställs också krav på bl.a. proportionalitet och tydlighet. Några sådana uttryckliga begränsningar finns emellertid inte för inskränkningar i den grundlagsstadgade äganderätten. För att kunna inskränka äganderätten krävs enligt 2 kap. 15 § RF att det sker för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Uttrycket anknyter också till vad som gäller i fråga om egendomsskyddet enligt Europakonventionen – men vad ett angeläget allmänt intresse innebär i lagstiftningshänseende är ändå alltid föremål för en politisk värdering, något som skapar problem när enskilda myndighetsbeslut ska fattas av tjänstemän. Detta innebär en stor risk för övertramp – något som t.ex. visat sig inom skogsnäringen där äganderätten under senare år alltför

ofta kringskurits av oproportionerlig naturvårdshänsyn, trots den självklara utgångspunkten om rätten att få bruka sin egen mark.

Mot bakgrund av detta är det tydligt att det bristfälliga konstitutionella skyddet för äganderätten måste stärkas. Det är därför beklagligt att den grundlagsutredning (SOU 2025:2) som senast hade i uppdrag att utreda en förstärkning av äganderätten inte kunde komma fram till något förslag trots ett tydligt uppdrag. Centerpartiet välkomnar därför att regeringen, i enlighet med vårt särskilda yttrande i betänkandet till SOU 2025:2, nu tillsatt en ny grundlagsutredning med uppdrag att stärka äganderätten.

Personlig integritet

Enligt RF 2 kap 6 § är var och en skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Paragrafen förstärktes vid grundlagsändringarna 2010, men det är tydligt att ytterligare förtydliganden skulle behövas med utgångspunkt i den betydelse som spridningen av personuppgifter fått för den personliga integriteten under det senaste decenniet. Den svenska regleringen är också betydligt mer avskalad än rätten till privatliv i EKMR och EU:s fri- och rättighetsstadga. Centerpartiet anser därför att rätten till personlig integritet och skyddet av personuppgifter stärks i grundlagen. Även rätten till privatliv bör förtydligas, på ett liknande sätt som i europarätten. Ett starkt grundlagsskydd för rätten till personlig integritet innebär att rättigheten erkänns som ett självständigt och grundläggande värde i rättsordningen, i paritet med andra centrala fri- och rättigheter såsom yttrandefrihet, religionsfrihet och skydd mot diskriminering. När integritetsskyddet uttryckligen och tydligt skrivs in i grundlagen, signaleras att individens rätt till privatliv, personlig information och kroppslig och psykisk integritet inte enbart är ett medel för att skydda andra intressen, utan ett värde i sig självt. Det innebär att staten får en tydlig positiv skyldighet att aktivt värna integriteten och att inskränkningar måste uppfylla strikta krav på proportionalitet och nödvändighet i ett demokratiskt samhälle. På så sätt lyfts den personliga integriteten till samma normativa nivå som andra fri- och rättigheter, vilket stärker dess rättsliga status och bidrar till en mer heltäckande och balanserad skyddsmekanism i grundlagen.

Diskriminering

Vi kan inte ha ett samhälle där människors liv begränsas av fördomar och diskriminering. Centerpartiet står upp för varje enskild människas rätt till frihet och möjlighet att göra det mesta av sin förmåga och sina drömmar utan att bli begränsad av fördomar, oavsett vad dessa grundar sig i och vem som uttrycker dem. Staten ska underlätta, inte hindra, människors möjligheter att använda det mesta möjliga av sin förmåga. För att uppnå detta måste statens institutioner säkra rättsordningen och spelreglerna i samhället utifrån den grundläggande värderingen om människors lika värde, frihet och värdighet. Staten ska skydda och lyfta upp de svagaste och mest utsatta, skapa goda livschanser för alla genom likvärdig och jämställd utbildning, vård och omsorg samt erbjuda en grundläggande ekonomisk trygghet i livets olika skeden. Av 1 kap. 2 § RF framgår att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Diskrimineringsförbudet är en naturlig följd av principen om alla människors lika värde. Vi ser dock i allt större utsträckning exempel

på hur denna princip undermineras och motarbetas när reaktionära och populistiska krafter växer i styrka. Det är därför viktigt att vi gör allt vi kan för att skydda de grupper i samhället som är som mest utsatta och som riskerar allra mest om skyddet för deras rättigheter skulle försämrats. Här skulle en utökning av det konstitutionella diskrimineringsförbudet kunna stå som garant mot en nedmontering av det skydd som ett robust diskrimineringsförbud utgör. Det handlar i förlängningen om våra medmänniskors rätt att existera.

Enligt diskrimineringsförbudet i 2 kap. 12 och 13 §§ RF får inte lag eller annan föreskrift innebära att någon missgynnas med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande, sexuell läggning eller kön. Centerpartiet anser att regeringsformens diskrimineringsförbud bör utökas för att motsvara de diskrimineringsgrunder som anges i diskrimineringslagen. Det innebär att även könsöverskridande identitet eller uttryck, funktionsnedsättning och ålder skulle innefattas i grundlagsskyddet.

Centerpartiet anser också att Diskrimineringsombudsmannens (DO) uppdrag behöver ändras så att myndigheten mer aktivt agerar mot diskriminering, bl.a. genom att utföra fler stickprovskontroller och driva långt fler fall, i stället för att som i dag främst etablera praxis. I betänkandet *Effektivare tillsyn över diskrimineringslagen* (SOU 2020:79) finns förslag som innebär att DO ska ges rätt att ta fram föreskrifter för att konkretisera vad arbetsgivare är skyldiga att göra för att förebygga och motverka diskriminering. Centerpartiet delar den bedömningen och menar att det skulle stärka arbetet mot diskriminering. Det bör också övervägas om höjda sanktionsavgifter mot den som brister i arbetet med åtgärder för att förhindra diskriminering är en väg att gå.

För att ytterligare förstärka kampen mot diskriminering anser Centerpartiet att det bör inrättas en diskrimineringsnämnd som i likhet med domstol ska kunna avgöra diskrimineringsfall, men som till skillnad från en domstol ska göra det enklare och billigare för personer som utsatts för diskriminering att söka upprättelse. Hur nämnden ska utformas och vilka befogenheter den ska ha måste utredas i nära samråd med civilsamhället och andra remissinstanser. Det är hög tid att ge fler diskriminerade möjlighet att få upprättelse.

Grundlagsskydda aborträtten

Aborträtten är hotad, inskränkt eller avskaffad på flera håll i världen, och i många länder har kvinnor aldrig haft fullständig rätt till sin egen kropp. Det innebär att vi inte får ta den för given här i Sverige. Möjligheten till abort regleras i abortlagstiftningen. Det är en vanlig lag, vilket innebär att den kan ändras eller tas bort med ett enkelt riksdagsbeslut, trots att den handlar om kvinnors rätt till sin egen kropp. För att säkra aborträtten, nu och i framtiden, behöver den grundlagsskyddas. Kvinnors möjlighet till fria och säkra aborter är en fråga om mänskliga rättigheter och en förutsättning för en fungerande demokrati. Centerpartiet stod därför bakom det förslag till grundlagsbestämmelse om skydd för aborträtten som presenterades i den senaste grundlagsutredningen, SOU 2025:2, och inväntar nu regeringens proposition för genomförandet av grundlagsändringen.

Aktiv dödshjälp

Rätten till värdighet i livets slut är en annan angelägen fråga när det gäller rätten till personlig integritet och att själv få bestämma över sin kropp. I grunden handlar det också om medmänsklighet och god omsorg. Alla människor har rätt att bestämma över

sitt eget liv, att få bästa möjliga vård och att få dö under värdiga former. Centerpartiet har stor förståelse för de som vid smärtsam och obotlig sjukdom som orsakar bestående och outhärdligt lidande, under ordnade former vill kunna bestämma också över sin död. I dessa fall bör det finnas en rätt till aktiv dödshjälp. Därför bör frågan om hur aktiv dödshjälp kan införas med tydliga gränser för vad som krävs för att det ska kunna ges utredas noggrant.

Hållbara demokratiska spelregler

Fungerande regeringsbildningar

Trots att regeringsformen syftar till att underlätta för minoritetsregeringar har det under det senaste decenniet blivit allt svårare för minoritetsregeringar såväl att tillträda som att styra riket. Regeringskriser där riksdagen faller en regering som sedan kort därefter åter tillträder bidrar till att öka politikerföraktet och skapar en bild av politiker som ägnar sig mer åt spel än åt politik. Det tar också energi och fokus från det politiska arbetet, såväl för riksdag som för regering. Centerpartiet anser därför att det i regeringsformen bör införas en regel om konstruktivt misstroendevotum som förhindrar riksdagsmajoriteter från att rösta bort en sittande regering utan att vara överens om något eget, gemensamt alternativ för att ta över makten.

En kodifierad budgetprocess

Även när det gäller budgetreglerna har det visat sig att partitaktiska hänsyn ofta tillåts företräde framför vikten av långsiktigt hållbara regler. Exempelen på detta är ganska många, framförallt under senare år. De budgetregler som togs fram på 1990-talet, och som allmänt anses ha haft en positiv och stabiliserande effekt på svensk ekonomi, har ett mycket svagt konstitutionellt skydd – det finns knappt några grundlagsstadganden om budget, och i riksdagsordningen har budgetreglerna samma status som utskottsinitiativ. Reglerna är komplicerade, men det står klart att delar av effekten av 1990-talets reform håller på att gå förlorade. Det är därför avgörande att strama åt formerna för budgetbeslut, bland annat genom att göra skillnad på tillfälliga och långsiktiga permanenta åtgärder. Centerpartiet anser att vissa grundläggande budgetregler bör grundlagsfästas för att säkerställa att effekten av 1990-talets reform inte går förlorad.

En formalisering av oppositionens roll

En stor del av det politiska arbetet i Sverige sker genom praxis. I riksdagen, regionfullmäktige och kommunfullmäktige delar partierna upp ordförandeposter och andra former av inflytande sinsemellan till större delen enligt oskrivna regler, och oftast med respekt för politiska motståndare. Det är på många sätt beundransvärt och ger en värdefull flexibilitet till våra demokratiska institutioner. Men det finns risker med att förlita sig för mycket på praxis. I vissa länder har polarisering mellan politiska partier lett till att praxis brutit samman, och i andra länder har det styrande partiet utnyttjat avsaknaden av lagstiftning kring maktindelning för att tysta oppositionen. Centerpartiet vill att en parlamentarisk kommitté ser över hur beslut fattas i riksdagen, i syfte att formalisera praxis och skydda bland annat oppositionens ställning i lagstiftning. Vi vill

dessutom att en liknande utredning, i nära samråd med regioner och kommuner, undersöker om samma behov finns på regional och lokal nivå.

Krav på transparens i politisk kommunikation

Desinformation, rasistiska drev och olika taktiker för att skrämma och attackera politiska motståndare har under senare år fått allt större plats i svensk offentlig debatt. På sociala medier flödar hat, hot och desinformation, inte sällan med politiska avsändare eller från främmande makt i syfte att destabilisera vår demokrati. Detta måste hanteras och motverkas. Under EU-valrörelsen uppdagades att anonyma konton, s.k. trollkonton, används systematiskt och medvetet av politiska aktörer i Sverige, till viss del finansierat av partistöd och allmänna medel. Därmed stod det klart att även annan kommunikation än reklam kan användas av politiska partier för att sprida propaganda och ren desinformation. I ljuset av detta anser Centerpartiet att det finns skäl att kräva att politiska partier måste vara transparenta som avsändare i såväl sin direkta som indirekta kommunikation. Oavsett om det sker på sociala medier, i egna kanaler eller på annat sätt.

Det här har hittills varit en icke-fråga, eftersom politiska partier som värnar demokratiska principer inte haft intresse att hålla varken sitt budskap eller dess avsändare dolt från allmänheten. Att öppet sprida sitt budskap är, så att säga, hela poängen. Men nu är vi i ett annat läge där det uppenbarligen finns ett behov av att säkerställa att allmänheten får veta att det är ett politiskt budskap, med ett politiskt parti som yttersta avsändare, som står bakom meddelanden och åsikter som förs fram. Centerpartiet anser därför att en utredning med uppdrag att se hur ett sådant krav kan införas måste tillsättas. Eftersom frågan berör yttrandefrihet och andra grundlagsskyddade fri- och rättigheter är det viktigt att en sådan utredning kommer till stånd så snart som möjligt.

Demokratins utmaningar och möjligheter

Demokrati är förutsättningen för ett öppet, fritt och väl fungerande samhälle. Den svenska demokratin har firat hundra år, och den är fortfarande i grunden välfungerande och dess bevarande är avgörande för vårt välbefinnande och vår frihet. Demokrati, rättsstatens principer, mänskliga rättigheter och minoritetsskydd kan dock aldrig tas för givet. Dessa värden och värderingar är inte en gång för alla givna utan utmanas, ifrågasätts och hotas. På flera håll i världen motarbetas och försvagas demokratin av auktoritära krafter, såväl långt borta som i alltför många europeiska länder och till och med här i Sverige. För Centerpartiet är utgångspunkten att den svenska demokratin ständigt måste försvaras. Den måste också kontinuerligt utvecklas och anpassas till en föränderlig värld. Skyddet för demokratin behöver därför stärkas i olika avseenden.

Plattformsföretagens påverkan på demokratin

I dag sker en stor del av de demokratiska samtalen på arenor som kontrolleras av några få plattformsföretag som har stor påverkan på hur åsiktsbildningen tar sig uttryck genom bl.a. innehållsmoderering. Samtidigt är det genom sociala plattformar som Facebook, Youtube, Tiktok, Snapchat och X som mycket av desinformation, propaganda och näthat sprids. Den påverkan som plattformarna och olika former av digital teknik har på samhället väcker dessutom flera komplexa rättighets- och integritetsfrågor.

Likasa är det ur ett demokratiperspektiv problematiskt när åsiktsbildningen i viss utsträckning förs på plattformar som kontrolleras av individer och stater som inte står bakom grundläggande demokratiska principer. Just nu pågår en diskussion inom EU om hur de digitala plattformarna kan regleras, men det finns stora svårigheter att utforma en reglering som är förenlig med yttrandefriheten och som är tillämpbar, ändamålsenlig och anpassningsbar i förhållande till medieformat och affärsmodeller. De olika demokratiutmaningar som de sociala plattformarna gett upphov till är dock genomgripande. Centerpartiet ser därför behovet av en utredning för att analysera de globala plattformsföretagens påverkan på demokratin och hur skyddet för demokratin kan stärkas i detta hänseende. En sådan utredning bör skyndsamt tillsättas för att möta de ökande problem som desinformation, propaganda och påverkansoperationer innebär.

Ett demokratiskt samhälle tillgängligt för alla

En livskraftig och stark demokrati förutsätter allmänhetens delaktighet på många olika sätt och i många olika former. Med detta som utgångspunkt måste alla ha faktiska möjligheter att ta del av och själva delta i de demokratiska processerna. Det handlar om alltifrån möjlighet att delta i val till att kunna ta del av offentliga handlingar. Människor med olika typer av funktionsnedsättningar, men även såväl yngres som äldres specifika möjligheter och utmaningar när det gäller delaktighet, och den digitala utvecklingens potential för att öka delaktigheten måste ständigt utvärderas och följas upp med anpassade lösningar. Det är samtidigt nödvändigt att hänsyn tas till de människor som varken kan eller vill vara digitala – delvis eller fullt ut. Digitaliseringen får inte tillåtas bli ett hinder för delaktighet. Demokratins kostym måste skraddarsys i många storlekar för att alla ska kunna delta och bidra. Framförallt måste myndigheternas arbete för att öka möjligheten till demokratisk delaktighet för personer med funktionsnedsättning stärkas.

Personer med funktionsnedsättningar har utmaningar ur ett rättighetsperspektiv som det offentliga och samhället i stort måste ta på större allvar. Att kunna röra sig i samhället, ta del av information och delta i det demokratiska samtalet är sådant som majoriteten tar för givet men som i praktiken är begränsat eller försvårat för många personer med funktionsnedsättning. Centerpartiet vill att Valmyndigheten och andra berörda organisationer säkerställer att alla vallokaler är anpassade och genomför insatser för att säkerställa valhemligheten för personer med funktionsnedsättningar. Vi vill dessutom att myndigheter utvecklar sitt arbete med att inför val erbjuda information på lättläst svenska och lättillgänglig information för personer med nedsatt syn och hörsel.

Men demokratin utövas inte bara vid valurnorna vart fjärde år; alla medborgare ska ha möjlighet att påverka och delta i vårt gemensamma demokratiprojekt även mellan val. Centerpartiet vill därför att alla lokaler där demokratin utövas, exempelvis för nämndsammanträden, ska vara fullt tillgängliga, till skillnad från idag när exempelvis hörselslingor i många fall saknas.

De politiska partierna har också ett ansvar för att möjliggöra politiskt engagemang i sina egna rörelser – bland annat genom att anordna möten och evenemang i tillgängliga lokaler – och för att kommunicera med väljarna med hjälp av teckenspråk, lättläst svenska med mera.

Personer med funktionsnedsättning är inte en homogen grupp och politiken kan inte utformas utifrån en generaliserande analys av funktionsnedsättning. Alla politiska

områden måste genomsyras av ett perspektiv som främjar individens möjlighet att interagera i sin vardag. I juli 2022 gick Centerpartiet därför ut med ett funktionshindersmanifest där det framgår att vi vill att samtliga politiska beslut och all samhällsplanering ska genomsyras av ett funktionshindersperspektiv. FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) slår fast att ”konventionsstaterna erkänner lika rätt för alla personer med funktionsnedsättning att leva i samhället med lika valmöjligheter som andra personer och ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning fullt åtnjuter denna rätt och deras fulla inkludering och deltagande i samhället”. I praktiken är det kommuner och regioner som ansvarar för en stor del av samhandlingen mellan medborgaren och samhället. Av manifestet framgår att Centerpartiet vill att det tillsätts en utredning av hur staten kan stärka förutsättningarna för kommuner och regioner att bidra till att Sverige efterlever FN-konventionen i praktiken. Samhället ska vara tillgängligt för alla och en funktionsnedsättning ska inte vara ett hinder för människor i vardagen. Att samhället, varor och tjänster utformas och fungerar oavsett allas våra olika behov och förutsättningar är nödvändigt för demokratisk delaktighet på lika villkor för alla. Arbetet med universell utformning och tillgängliga miljöer, både utomhus och inomhus, går alldeles för långsamt. Utöver detta anser Centerpartiet att det finns skäl att även utreda frågan kring om, och i sådana fall hur, CRPD kan införlivas i svensk lag.

Översyn av val- och valsedelssystemet

Allmänna, hemliga och fria val är den självklara grunden för en demokrati värd namnet. Att medborgare och invånare kan välja – och välja bort – företrädare till de folkvalda församlingarna genom allmänna val är demokratins yttersta och ultimata uttryck. Utan ett välfungerande och tillförlitligt valsystem sätts demokratins själva fundament ur balans. De röstande ska kunna lita på att varje röst räknas och att valresultaten är korrekta men också kunna vara säkra på att valhemligheten är tryggad. Ett valsystem som saknar legitimitet kan snabbt leda till en nedmontering av det demokratiska systemet. Valsystemet behöver kontinuerligt värnas och stärkas.

Till 2018 års val trycktes enligt Valmyndigheten ca 710 miljoner valsedlar (37 miljoner fler än vid valet 2018), vilket motsvarar nästan 95 valsedlar per röstberättigad. Den totala kostnaden för inköp av valsedelspapper, tryckning och emballage av valsedlar är omfattande, och lägg därtill en betydande miljöpåverkan i form av transporter, pappersförbrukning samt destruktion och återvinning. De valsedlar som inte används vid valet kastas/återvinns.

Dagens valsedelssystem upplevs av många som svåröverskådligt. De senaste årens (befogade) krav på avskärmning av valsedlar har heller inte gjort det lättare för varken väljare eller valförrättare. Valmyndigheten har bl.a. i erfarenhetsrapporter efter de senaste fyra allmänna valen – hittills förgäves – lyft behovet av en översyn av valsedelssystemet och framhåller konsekvent att behovet av ett nytt valsedelssystem är både stort och brådskande. De menar att ett nytt valsedelssystem, både på totalen och vad gäller olika typer av valsedlar, skulle ta bort ett antal av de största sårbarheterna i valsystemet och att en förändring av valsedelssystemet är den enskilt viktigaste förbättringsåtgärden när det gäller svenska val. Även den internationella valobservationsinsatsen vid 2018 års val från OSCE:s kontor för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR) har försökt uppmärksamma behovet av en översyn, och Riksrevisionen likaså. Valmyndigheten lyfter särskilt fram ett valsedelssystem med neutrala valsedlar, dvs.

valsedlar utan varken förtryckt partibeteckning eller förtryckta kandidater, där väljaren själv på anvisad plats fyller i en siffra för parti och eventuell personröst som motsvarar partier och kandidater som ställer upp i valet enligt en skriftlig förteckning. Ett sådant system används idag i bl.a. Finland. Ett system med neutrala valsedlar har många fördelar; bl.a. skulle det lösa problemet med bevarande av valhemligheten vid valsedelsställen och minska otydligheten kring utläggning av valsedlar. Det skulle också kunna leda till en enklare och mer likformig röstningsprocess samt till att partierna oavsett storlek kan få tydligare och mer lika förutsättningar. Det skulle förbättra beredskapen för extra val och genomförande av omval eftersom tryckning och distribution av valsedlar är tidskrävande och dyrt. Valmyndighetens förslag ligger i tiden och förtjänar att diskuteras på allvar. I en föränderlig värld måste vi kontinuerligt utveckla och anpassa oss och vår demokrati. Centerpartiet vill därför utreda hur ett förändrat, förbättrat och förstärkt valsedelssystem ska se ut, inklusive vad gäller tillgängligheten för personer med grav synnedsättning.

Nämndemän och rättssäkerhet

En viktig del av den trygghet en rättsstat ger är att säkerställa en rättvis rättegång. Tyvärr ser vi idag att vårt nuvarande nämndemannasystem vid flera tillfällen har gett upphov till frågor kring om detta är ett rättssäkert system. I september 2014 trädde nya regler ikraft som innebar en förbättring av nämndemannasystemet. Bland annat skärptes kravet på nämndemannens lämplighet och det blev lättare för domstolen att entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt visat sig olämplig för uppdraget, och det förtydligades också att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag. Men tyvärr har vi fortlöpande sett hur nämndemän orsakat rubriker, inte sällan på grund av uttalanden grundade i politisk ideologi. Även om de nämndemän som i sitt beslutsfattande låter sig påverkas av sin politiska ideologi inte är många, riskerar förtroendet för rättsväsendet att skadas svårt. För att värna den moderna rättsstaten kan en modell som håller politiker borta från den dömande verksamheten behövas. Centerpartiet anser därför att det behövs en översyn av nämndemannasystemet för att minska det politiska inflytandet i våra domstolar.

Värna demokratin institutioner

Det finns stater som vill underminera vår liberala demokrati. Deras ledare vet att våra fria val och våra rättsstatliga principer gör oss starkare. De är rädda för att vi och andra liberala demokratier ska inspirera deras invånare att kräva sina egna rättigheter, sätta stopp för kleptokrati och kasta av sig sina förtryckare. Det rör sig om ett krig som inte främst bedrivs med vapen utan med information och ekonomiska påtryckningar. Auktoritära stater bedriver spionage mot Sverige, utför cyberattacker, sprider desinformation och försöker påverka våra demokratiska processer. Till sin hjälp har de medlöpare här hemma som delar deras mål. De bevakar och förföljer dessutom dissidenter och andra som tagit sin tillflykt till Sverige.

De politiska partierna är centrala för demokratin

Vi vet dessutom från andra länder att politiska partier på alla nivåer ofta utgör en svag länk i skyddet av den liberala demokratin. De är i många fall sårbara för cyberattacker,

och de kan infiltreras eller på andra sätt påverkas av främmande makt. Partierna omfattas i många fall inte heller av tillräckligt starka sekretessregler, och de saknar ofta tillräcklig kunskap om hoten de står inför och verktyg för att rusta sig mot dem. Centerpartiet ser därför behovet av att skyndsamt göra de politiska partierna mer motståndskraftiga mot yttre hot. Vi vill därför stärka dagens bristfälliga förbud mot partifinansiering från utländska källor. Utöver detta vill vi skärpa lagen om insyn i finansiering av partier för att stänga kryphål och öka transparensen. Vi vill bland annat stoppa partiernas möjligheter att kringgå förbudet mot anonyma bidrag – vilket inte minst Kalla faktas avslöjanden i augusti 2022 visar behövs – och vi vill att de politiska partierna ska redovisa lån, tillgångar och annan information om sina finanser som är viktiga för allmänheten att känna till. Riksdagspartierna bör därutöver vara tvungna att redovisa intäkter och utgifter kopplade till valkampanjer separat från sin ordinarie årliga redovisning. Det bör ske kort efter ett val, så att allmänheten inte, så som är fallet idag, behöver vänta till den ordinarie öppna redovisningen i juli varje år för att upptäcka eventuella oegentligheter.

I utredningen SOU 2025:52, Ökad insyn i politiska processer, lämnas en rad förslag i rätt riktning. Dessa innefattar t.ex. ett generellt förbud mot anonyma bidrag som även hanterar frågan om bidrag som ges genom mellanhand, och en skyldighet för partierna att utreda de verkliga förhållandena vid misstanke om mellanhand, och att vid osäkerhet avstå från bidrag. Även kostnader, tillgångar och skulder ska redovisas. Betänkandet innehåller också ett förslag på förbud mot att ta emot utländska bidrag.

Inför ett lobbyregister

För att få bättre insyn i vilka personer eller organisationer som bidragit med synpunkter kring lagstiftning eller beslut anser vi också att det behövs ett lobbyregister på nationell nivå. Att beslutsfattare talar med representanter för näringslivet, fackföreningar, intresseorganisationer och civilsamhället är i grunden en nyttig del av lagstiftningsprocessen och regeringsarbetet. Genom sådana samtal kan olika delar av samhället vara med och utforma politiska beslut som påverkar dem, men det är samtidigt viktigt att det sker på ett transparent och korrekt sätt. Därför har EU och länder som Irland, Storbritannien, USA, Österrike och snart Finland skapat lobbyregister. De olika registren skiljer sig åt gällande vilka som klassas som lobbyister, vilka beslutsfattare som omfattas och vilken form av kontakter som ska registreras, men den gemensamma nämnaren är att lobbyism registreras hos en myndighet och att registret omfattar den lagstiftande och verkställande makten.

Bättre stöd till förtroendevalda

Trots att Sveriges liberala demokrati på många sätt är stark går det inte att blunda för de utmaningar vi står inför. Den politiska debatten har blivit råare och färre engagerar sig i politiska partier. Minoritetsgrupper möter rasism, homofobi och andra typer av hatbrott. Förtroendevalda och journalister utsätts för oacceptabla hot och trakasserier, där kvinnor är särskilt utsatta, och många väljer att lämna politiken till följd av sin utsatthet. Centerpartiet vill se bättre och mer effektivt stöd till förtroendevalda som utsätts för hot,

hat och trakasserier. En utredning med uppdrag att hitta lösningar för hur detta kan se ut bör tillsättas så snart som möjligt.

Centerpartiet vill också att Sveriges riksdag genomför en översyn av de förtroendevaldas villkor, som ska mynna ut i rekommendationer med syftet att underlätta för fler att kombinera förtroendeuppdrag med arbete, familj och barn. Det skulle i sin tur uppmuntra och underlätta för fler att söka sig till sådana uppdrag.

Ett effektivt ansvarsutkrävande

Centerpartiet vill ställa högre krav på ministrar. Den svenska förvaltningsmodellen bygger på ett förhållandevis begränsat regeringskansli med kollektivt beslutsfattande och en väl utbyggd och självständig myndighetsstruktur. Det finns många fördelar med ett sådant system, som vi vill bevara, men kombinationen av ett förbud mot ministerstyrelse och en stor myndighetsapparat innebär i praktiken att möjligheterna till effektivt ansvarsutkrävande är begränsade. Ett ifrågasatt eller kritiserat statsråd kan nästan alltid hävda att det är någon annans ansvar att förebygga, hantera eller åtgärda en viss situation. Tankefiguren att väljarna i nästa val har möjligheter till ansvarsutkrävande gentemot regeringen eller ett visst statsråd tillgodoser inte tillräckligt ansvarsutkrävande i praktiken, inte minst när stora katastrofer och kriser utreds genom specialtillsatta kommissioner som jobbar i flera år och ofta över ett val. Centerpartiet vill därför att nästa grundlagsutredning ser över den svenska förvaltningsmodellen i syfte att stärka medborgarnas möjligheter att utkräva ansvar av ministrar.

Offentlighet och sekretess

I Centerpartiet är vi stolta över Sveriges starka skydd för medborgerliga och politiska rättigheter. Vi svenskar är fria att uttrycka oss som vi vill och kritisera makten, och media har goda förutsättningar att utföra sitt viktiga uppdrag. Men dessa rättigheter får inte tas för givna, varken av medborgarna eller av de folkvalda som fått förtroendet att besluta om dem. De måste skyddas och vidareutvecklas så att de gör faktisk skillnad i människors liv och svarar upp mot de utmaningar de står inför.

Staten har fått nya möjligheter att övervaka sina medborgare, genom bland annat videoövervakning i offentliga rum och insyn i våra digitala kommunikationer. Staten har starka och legitima skäl att använda övervakning för att bekämpa brottslighet, stoppa terrorhandlingar och skydda landet mot stater som inte vill oss väl. Det ska samtidigt ske i sund balans med svenska medborgares rätt till personlig integritet.

Centerpartiet vill stärka individens kontroll över sina personliga data och skapa bättre insyn i hur myndigheter och andra offentliga aktörer använder dem. Här är Estland på många sätt ett föregångsland, där medborgarna äger sina data och får information om när de använts eller överförts från en myndighet till en annan, med specifika undantag som exempelvis pågående brottsutredningar. Vi vill utreda hur ett liknande system kan införas i Sverige.

Personuppgifter som handelsvara och brottsupplägg

Den svenska offentlighetsprincipen är unik, och något vi med rätta ska värna. I och med samhällets digitalisering har myndighetsbeslut och övriga handlingar blivit mer lättillgängliga än någonsin, vilket är bra för såväl enskilda som för samhället och demokratin i stort. Men samtidigt har tillgängligheten gjort våra personuppgifter till ett av de viktigaste verktygen för kriminella nätverk. En del av offentlighetsprincipen innebär nämligen att uppgifter om ålder, boende, inkomst, fordonsinnehav, bolagsengagemang, beskattad inkomst m.m. är helt tillgängliga för alla. Och när allt fler sådana uppgifter samlas och systematiseras i privata databaser blir det väldigt lätt för den som vill kartlägga potentiella brottsoffer. Den möjligheten har varit en guldgruva för allt ifrån stöldligor som åkt runt på landsbygden och plockat dyrbar GPS-utrustning ur lantbruksmaskiner, till storskaliga bedrägerier mot äldre och utpressningsliknande upplägg mot företagare. Denna öppenhet har även gjort det enkelt att i den kriminella miljön kartlägga rivaler och deras familjemedlemmar, samt vittnen och andra aktörer inom rättsväsendet.

Till viss del kan alltså vår värnade och högt aktade offentlighetsprincip förklara varför det är så mycket mer lukrativt att begå grov brottslighet i Sverige än i andra länder i Europa. Till detta kommer också de delar av vårt digitala liv som vi själva ger bort – inlägg, bilder, röstmeddelanden och annat som vi delar med oss av på sociala medier, eller när vi anmäler medlemskap i en butiks kundklubb är till stor del också uppbyggt på personuppgifter, som vi i mångt och mycket saknar kontroll eller insyn över. Ytterligare en problematik är också att det finns statliga aktörer bakom många applikationer, som aktivt samlar in personuppgifter i kartläggningssyfte. Det är tydligt att den personliga integriteten blir allt mer kringskuren.

I november 2024 presenterades en grundlagsutredning, Personuppgifter och mediegrundlagarna (SOU 2024:75), som haft i uppdrag att se över grundlagsskyddet för söktjänster som offentliggör personuppgifter om lagöverträdelser samt söktjänster som offentliggör personuppgifter om adress, telefonnummer, civilstånd och andra uppgifter som rör enskildas personliga förhållanden. Centerpartiet har deltagit i den parlamentariska referensgrupp som tog fram betänkandet. Syftet var att stärka skyddet för den personliga integriteten och rätten till privatliv när personuppgifter offentliggörs i sådana söktjänster, och utredningen föreslog därför att grundlagarna ändras så att det blir möjligt att förbjuda att personuppgifter publiceras i söktjänster om det innebär särskilda risker för intrång i enskildas personliga integritet. För närvarande innebär det att EU:s dataskyddsförordning och kompletterande nationell lagstiftning blir tillämplig på söktjänster på nätet. Centerpartiet välkomnar förslaget om att regleringen kring offentliggörandet av personuppgifter genom söktjänster på nätet kommer att bli striktare.

Ett mer demokratiskt EU

EU:s bidrag till Europas utveckling är så många och så långtgående att vi emellanåt tar dem för givna. För medlemsstater som regelbundet krigat mot varandra i hundratals år är numera en väpnad konflikt emellan närmast otänkbar. Och EU:s ekonomiska och diplomatiska muskler har använts i fredens, demokratis och rättsstatens tjänst även utanför unionens gränser.

Med det i åtanke ser Centerpartiet med stor oro på att flera av EU:s medlemsstater de senaste åren rört sig i en auktoritär, illiberal och korrumpierad riktning. Europas liberala demokratier måste arbeta tillsammans för att vända den utvecklingen, för de journalister som mördats eller tystats, för de domare och akademiker som sparkats, för de oppositionspolitiker och väljare som tystats, för de minoriteter som förlorat trygghet och rättigheter och för de kvinnor som fråntagits rätten till sina kroppar. Vi måste också agera för att rädda EU-projektet, eftersom dessa medlemsstater hindrar EU från att lösa gemensamma problem, förskingrar EU-medel och på andra sätt underminerar samarbetet och européernas förtroende för det.

För människorna som bor i dessa stater och för unionens framtid vill Centerpartiet se mer kraftfulla åtgärder. Vi vill att EU ska strypa medel till medlemsstater som inte respekterar sina demokratiska och rättsstatliga åtaganden och inte sätter stopp för offentlig korruption. Om de fortfarande inte genomför EU:s krav är vi öppna för att begränsa deras beslutsrätt i EU och, som en sista utväg, att utesluta dem.

Medierna

Ett nationellt centrum för grävande journalistik

Granskande journalistik i form av större s.k. grävjobb kräver personella resurser, journalistisk erfarenhet samt effektiva metoder och verktyg. I dagens medielandskap återfinns många små lokaltidningar med begränsade resurser. Att journalisterna där har möjlighet att genomföra fördjupade granskningar av det som händer på det lokala planet är centralt för en livskraftig demokrati. I våra grannländer Norge och Danmark har det på senare år inrättats särskilda centrum för undersökande journalistik, knutna till lärosäten i Bergen respektive Århus, med uppdrag att ge råd och stöd för undersökande lokaljournalistik. Erfarenheterna från våra grannländer är mycket goda och arbetet har bedrivits till en relativt låg kostnad, där finansieringen även kommit från privata stiftelser och mediebolag. För att stärka den lokala journalistiken anser Centerpartiet att vi kan lära av våra grannländer och att vi bör se över hur ett motsvarande Centrum för undersökande journalistik kan utformas och finansieras i Sverige.

Ett stärkt skydd för journalister

Centerpartiet vill stärka kapaciteten hos de enheter inom polisen som arbetar med demokratifrågor och ge Brottsförebyggande rådet ett tydligare uppdrag att utbilda och stötta arbetsgivare, fackföreningar och personer som arbetar inom media i hur de bör hantera och anmäla hot och trakasserier. Vi vill dessutom att brottsofferjourerna får ökat stöd för sitt viktiga arbete med att stötta utsatta journalister.

Offentligt stöd för säkerhetsåtgärder

Vi vill dessutom införa ett offentligt stöd, likt det som finns för trossamfund, som nyhetsredaktioner och andra inom media kan använda för att investera i säkerhetsåtgärder – från investeringar i fysisk säkerhet till säkerhetsutbildningar och IT-säkerhet. Det är inte minst viktigt för små företag som saknar de stora mediehusens resurser och kunskap.

Trossamfunden

Sverige är och ska vara en sekulär stat. Det innebär att stat och religion ska vara åtskilda och att staten ska förhålla sig neutral gentemot olika religioner. Men det innebär inte att det svenska samhället är eller bör vara fritt från religion. En majoritet av Sveriges befolkning är medlem i ett trossamfund och religion spelar en viktig roll i många människors liv. Alla ska ha rätt att tro och utöva sin tro eller att välja bort religion om de så vill. Det är kärnan i religionsfriheten.

Centerpartiet ser och värderar trossamfundens insatser för att göra Sverige till ett bättre samhälle: kyrkor öppnar sina dörrar för hemlösa, imamer ger själavård till patienter på sjukhus och judiska församlingar stöttar familjer i kris. Vi välkomnar också de många former av interreligiöst arbete som pågår runtom i landet och uppmuntrar trossamfunden att skapa en eller flera interreligiösa remissinstanser som kan föra gemensam talan kring politiska förslag.

Stärk säkerheten för trossamfunden

Staten ska skydda invånarnas rätt att utöva sin tro i trygghet. Trots det utsätts samfund och enskilda troende för hat, hot, trakasserier och våld. För att åtgärda det får trossamfund statligt stöd för att investera i säkerhetsåtgärder som kameror, säkerhetsdörrar och säkerhetsvakter. Det är bra men räcker inte till. De judiska församlingarna spenderar exempelvis en stor del av sin budget på säkerhet. Centerpartiet vill förbättra stödet för säkerhetsåtgärder, som hanteras av Kammarkollegiet, för att möjliggöra långsiktiga och löpande investeringar istället för engångsinsatser. Det är särskilt för dyrt och svårt att anställa personal långsiktigt med det nuvarande systemet. En förstärkt skydd bör därför prioriteras skyndsamt.

En interreligiös utbildning för religiösa ledare

Men statens ansvar för religionsfriheten handlar om mer än att skapa trygghet. Det handlar också om att skapa möjligheter för att människor med olika tro ska kunna leva sida vid sida och för att alla ska kunna utöva sin tro i en svensk kontext och med svenska lagar och värderingar som bas. För att göra det möjligt behöver religiösa samfund få bättre möjligheter att verka i Sverige. Vissa samfund – exempelvis yezidiska och mandeiska samfund samt kristna och muslimska samfund med nutida rötter i Mellanöstern – har svårt att verka på ett säkert sätt i sina ursprungsländer. De förtjänar, precis som alla andra trossamfund, goda förutsättningar att hålla sina traditioner och trossystem vid liv i Sverige. Här finns inspiration att hämta från en praktisk interreligiös utbildning som sedan 2007 erbjuds vid Oslo universitet. Utbildningen erbjuder deltagarna – buddhister, kristna, judar, muslimer och andra – praktisk kunskap om det norska samhället, om lagar och regler, om värderingar och om praktiskt religiöst ledarskap i en norsk kontext.

Centerpartiet vill inrätta en liknande utbildning vid en eller flera svenska högskolor. Den bör vara öppen för alla samfund som är registrerade hos Myndigheten för stöd till trossamfund (SST). SST erbjuder redan idag liknande kurser i mer begränsad omfattning som en högskoleutbildning kan bygga vidare på. En sådan utbildning är ett viktigt steg mot att öka förståelsen och tilliten mellan människor. Ett trossamfund har bättre förutsättningar att stötta sina medlemmar – med alltifrån själavård och äktenskapsrådgivning till ungdomsverksamhet och sociala insatser – om dess ledare har

god kunskap om det svenska samhället och om de lagar, regler och värderingar som råder här.

Urfolket samerna

I januari 2020 avgjorde Högsta domstolen det s.k. Girjas målet, NJA 2020 s. 3, om rätten att upplåta småviltsjakt och fiske inom samebyns område. Konflikter om vem av staten eller samebyarna som besitter dessa rättigheter har pågått i decennier men har tidigare inte hanterats politiskt. Högsta domstolen fann att Girjas sameby har ensamrätt, grundat på urminnes hävd, att upplåta småviltsjakt och fiske inom samebyns område. Domen gäller endast Girjas sameby men de principiella slutsatserna är generella och även om det är svårt att säga hur långt HD:s prejudikat når så har andra samebyar ingen motsvarande rätt direkt grundad på domen. Frågan om urminnes hävd måste bedömas i varje enskilt fall. Utöver den uppenbara betydelsen för relationen mellan samebyarna och staten har Girjas domen emellertid också konsekvenser för hur framtida tvister kopplade till mark och naturresurser inom Sápmi kan komma att utvecklas, såsom gruvnäring, skogsbruk, turism samt vatten- och vindkraft. Dessutom föreligger ett mycket angeläget behov av att utreda frågor om jakt- och fiskerätt för de samer som står utanför samebyarna men även allmänhetens, och inte minst lokalbefolkningens, möjligheter att jaga och fiska måste beaktas. För många som bor i fjällänen, och för många friluftslivs-, jakt- och fiskeintresserade i hela landet, är möjligheten till rekreation och friluftsliv, jakt och fiske avgörande livs kvalitets- och livsstilsaspekter. Denna aspekt måste också prioriteras. Lokala konflikter och interna motsättningar har också blossat upp med anledning av Girjas domen, en konsekvens av en minst hundra år lång samepolitik där staten förhållit sig passiv i att utreda samiska rättighetsfrågor. Med anledning av Girjas domen tillsattes den s.k. Renmarkskommittén för att genomföra en översyn av rennäringslagen och rätten till småviltsjakt och fiske. Kommittén lämnade ett delbetänkande i augusti 2023. I december 2024 lade dock regeringen ned utredningen, och det är ännu oklart vad som ska komma istället. Centerpartiet anser att den nu rådande osäkerheten är mycket kontraproduktiv. Det vacuum som nu cementeras är mycket skadligt för framtida processer för samförstånd och gemensamma lösningar. Fler utdragna och uppsplitande rättsprocesser är inte önskvärda, utan för att faktiskt komma framåt måste frågan hanteras politiskt så vi kan få till stånd närproducerade lösningar i dialog mellan samer såväl som mellan samer och icke-samer. Centerpartiets inställning är dock – och har hela tiden varit – att alla som vill ska kunna fortsätta att jaga och fiska på statens mark ovan odlingsgränsen och i renbetesfjällen, utan att det blir avsevärt svårare eller dyrare.

Nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk

Sverige har i 20 år haft en särskild och samlad politik för att stärka de nationella minoriteterna och stödja de nationella minoritetsspråken. Det finns sedan länge minoritetsgrupper som bidragit till det gemensamma kulturarvet, såväl i Sverige som i de flesta andra länder i Europa. Vi anser att de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken bör framgå av regeringsformen. Även det allmännas ansvar för att främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i

Sverige, och det allmännas särskilda ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken, bör inbegripas i regleringen. Att inkludera de nationella minoriteterna och minoritetsspråken skulle såväl förtydliga lagstiftarens långsiktiga och uppriktiga avsikt att värna våra nationella minoriteter som klargöra hur centrala och värdefulla dessa grupper är för vårt samhälles historia och framtid.

Teckenspråk som minoritetsspråk

Det svenska teckenspråket hör inte till de fem nationella minoritetsspråk för vilka Sverige skrivit under Europarådets konvention. Svenskt teckenspråk uppfyller dock flera viktiga kriterier för vad som kan betraktas som nationellt minoritetsspråk – det är till exempel tydligt ett helt eget språk och det har använts under mycket lång tid i Sverige. När Europarådets konventioner som rör minoriteter och minoritetsspråk öppnades för ratificering tillsatte den svenska regeringen en kommitté som fick i uppdrag att utreda vilka språk som skulle få status som nationella minoritetsspråk i Sverige. Kommittén kom fram till att det svenska teckenspråket inte är ett kulturspråk som talas av en minoritet utan snarare ska ses som ett kommunikationsmedel för personer med hörselnedsättningar. Därför fick det svenska teckenspråket inte status som ett nationellt minoritetsspråk. I språklagen från 2009 jämföras emellertid det svenska teckenspråket med de nationella minoritetsspråken, men skyddet är inte lika omfattande i språklagen som i minoritetslagen. Centerpartiet anser att det finns skäl för en ny översyn av frågan, med ambitionen att det svenska teckenspråket ska bli ett av de nationella minoritetsspråken.

Älvdalskan som minoritets- eller landsdelsspråk

Representanter för Ulum Dalska och Älvdalens kommun har under lång tid framfört att älvdalskan bör erkännas som minoritets- eller landsdelsspråk i Sverige. Trots att det motionerats om frågan i riksdagen i flera år har varken regeringen eller riksdagen vidtagit några åtgärder. Älvdalskan är nära besläktad med närliggande ovensiljanmål som Orsamål och Våmhusmål, som tillsammans förgrenade sig från fornnordiska på 1300-talet. Älvdalskan utmärker sig genom en rad arkaismer och novationer. Bland annat har älvdalskan bevarat ett äldre kasussystem, fornnordiskans stavelsekvantitets-system med korta, långa och överlånga stavelser. Den har också bevarat ljud som [w] och [ð] och har även som ensam nordisk varietet bevarat fornnordiskans nasala vokaler. Flertalet experter har konstaterat att älvdalskan ska betraktas som ett eget språk, och det finns många likheter mellan situationen för älvdalskan och andra små och utrotningshotade språk i världen.

Att garantera en grupp sina språkliga rättigheter är en grundläggande mänsklig rättighet som finns förankrad i FN:s konvention om mänskliga rättigheter. I dag har barn med älvdalska som modersmål ingen rätt till skolundervisning vare sig på eller i älvdalska. Dessutom är barnens rätt att utveckla och tillägna sig det egna modersmålet förankrad i den svenska språklagen, som tillkom 2009. Älvdalskan, som enbart talas i Sverige, är också en betydelsefull del av det svenska kulturarvet. Många, både i och utanför Älvdalen, anser att denna språkliga varietet bör bevaras till kommande generationer. Det vore en tragedi om älvdalskan, Sveriges äldsta bevarade språk, skulle dö ut. Centerpartiet anser därför att regeringen måste se över möjligheterna att erkänna älvdalskan som minoritets- eller landsdelsspråk i Sverige enligt Europarådets fördrag.

Ökat stöd till minoritetsorganisationerna

Minoritetspolitiken ska genomföras tillsammans med de nationella minoriteterna, inte av andra för minoriteterna. Därför är delaktighet och inflytande ett av politikområdets tre delområden. Civilsamhällets betydelse för att vårda, värna och utveckla de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken kan knappast nog understrykas. Hade det inte varit för vissa ideella organisationer, t ex Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaisets (STR-T) arbete med meänkieli, är frågan om vissa av de nationella minoritetsspråken ens hade överlevt till dags dato. Vidare kan frågan ställas om revitaliseringsarbetet hade kommit igång i tid och haft den kraft det har utan dessa organisationer. Att organisationer inom civilsamhället har långsiktiga och hållbara ekonomiska och praktiska förutsättningar att bedriva en bra verksamhet är därför av stor vikt för att minoritetspolitiken ska kunna genomföras i praktiken.

Muharrem Demirok (C)

Malin Björk (C)

Anna Lasses (C)

Kerstin Lundgren (C)

Mikael Larsson (C)

Ulrika Liljeberg (C)

Helena Vilhelmsson (C)